

4. *Корепанов Г. С.* Региональная идентичность: социокультурный и социоэкономический подходы / Г. С. Корепанов // Известия Уральского государственного университета. — 2009. — № 3(65). — С. 276—284.

5. *Луців Н. Г.* Принципи екологічної політики для стимулювання ефективного рекреаційного природокористування / Луців Н.Г. // Регіональна економіка. — 2009. — № 3. — С. 152—158.

6. *Оборин М. С.* Туристско-рекреационное природопользование: основные направления изучения и анализа / Оборин М.С. // Географический вестник. — 2011. — № 1(16). — С. 68—72.

Стаття подана до редакції 20.10.2011

УДК 338.246.025.2

М. Д. Балджи, канд. геогр. наук доц. кафедри економіки та управління національним господарством, Одеський державний економічний університет

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕГУЛЮВАННЯ КОМПЛЕКСНОГО ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ ПРИМОРСЬКИХ РЕГІОНІВ

АНОТАЦІЯ. У статті розглянуто проблеми економіки природокористування, висвітлені пропозиції щодо комплексного природокористування, залежно від особливостей регіонального рівня. Розглянуто формування нових підходів до використання природно-ресурсного потенціалу регіону.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: економіка природокористування, сталий розвиток, природні ресурси, комплексне природокористування, регіональний рівень.

АННОТАЦИЯ. В статье рассмотрены проблемы экономики природопользования, предложены предложения касательно комплексного природопользования, в зависимости от региональных особенностей. Рассмотрено формирование инновационных подходов в использовании природно-ресурсного потенциала региона.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: экономика природопользования, устойчивое развитие, природные ресурсы, комплексное природопользование, региональный уровень.

ANNOTATION: In the article are considered problems of economy of nature use, offered suggestion concerning the complex use of natural resources, depending on regional features. The article is devoted new theoretical aspects of conception of the complex nature using of region.

KEY WORDS: economy of nature use, steady development, natural resources, complex nature use, regional level.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими завданнями. В сучасних, досить складних, економічних умовах підприємства прагнуть задовольнити свої вузьковідомчі інтереси, нехтуючи законами природи, що призвело до прискороеного погіршення якості довкілля та здоров'я населення. Тому надзвичайно актуальним є питання поліпшення стану навколишнього природного середовища, яке неможливо без удосконалення механізму регулювання природокористування.

Новітні підходи в економіці природокористування характеризуються все ще достатньо великими обсягами ресурсів, та вже потребують нових методів освоєння, використання інноваційних технологій, сучасної високоавтоматизованої та екологічної техніки, транспортного освоєння значної частини регіону, масовому переході до вироблення безвідходного вилучення ресурсів, тобто до ресурсозберігаючого типу природокористування, спрямованому не на видобування всі більшої кількості ресурсів (екстенсивне природокористування), а на виробництво максимуму продукції виходячи з одиниці ресурсу (інтенсивне природокористування). Поряд з цим, залишається важливим створення умов, що забезпечували б оптимальне використання природних ресурсів для досягнення заданих показників стану довкілля в регіоні [1, с. 27]. Вагомим внеском до впровадження оновлених підходів у використанні природних ресурсів, що поєднує екологічні, соціальні, економічні, юридичні, природничі та інші інтереси стала стратегія сталого розвитку. У розрізі цієї стратегії акцентувалась увага на пошук ефективних шляхів використання природно-ресурсного потенціалу [2—5].

Одним з таких шляхів, на нашу думку, і є використання комплексного природокористування, що відповідає принципам сталого розвитку та ґрунтується на досягненні компромісу між економічними, екологічними та соціальними потребами суспільства.

Аналіз останніх публікацій, на які покликається автор. Ідеї комплексного вивчення процесів раціонального природокористування зародились ще в середині ХХ століття і пов'язані з іменами У. Айзарда, І. П. Герасимова, Ю. М. Куражсковського та ін. Сучасні обговорення питання комплексного використання природних ресурсів та стимулювання ресурсозберігаючих напрямків діяльності підприємств у вітчизняній літературі ведеться вже кілька років. Значний вне-

сок у вивчення проблеми природокористування зробили А. Н. Алімов, Б. В. Буркінський, С. А. Генсірук, Ю. Ю. Туниця, М. П. Федоренко, Т. С. Хачатуров та ін. Але в існуючих наукових працях не достатньо розроблені теоретичні проблеми функціонування соціально-еколого-економічної складових у природокористуванні, не проведено наявного зв'язку між визначенням основних напрямів використання природних ресурсів на регіональному рівні, не достатньо обґрунтуванні процеси взаємозв'язку господарювання та механізми оцінки впливу природокористування на еколого-економічний стан окремих регіонів. На основі розгляду пропозицій, поданих у наукових джерелах, виникає питання необхідності вдосконалення регулювання комплексного природокористування на рівні регіону.

У зв'язку з цим, основною **метою** статті стає розгляд та обґрунтування удосконалення організаційно-економічного забезпечення регулювання комплексного природокористування на прикладі приморських регіонів.

Вклад основного матеріалу. На основі існуючих теоретичних підходів автором запропоновано вдосконалення поняття комплексного природокористування, яким визначається процес вилучення, повного використання або відтворення одного чи кількох природних ресурсів (умов природного довкілля) з урахуванням охорони природи та формуванням середовища, сприятливого для існування суспільства. Основними рисами комплексного природокористування є: найповніше екологічно та економічно виправдане використання ресурсів регіону, раціональна галузева структура, тісний взаємозв'язок міжгосподарських комплексів, виробничі зв'язки між підприємствами.

Концептуальні положення містять у собі всі аксіоми, закони, закономірності, правила, теореми, наукові факти, передумови, принципи, фактори, критерії, що стосуються об'єкту розгляду. За останній обрано процеси використання природних ресурсів сучасним виробництвом та іншими ресурсокористувачами; в якості суб'єктів розглядається суспільство в цілому та окремі його елементи — підприємства і особи, які використовують природні ресурси, тобто ресурсокористувачі. Призначення концептуальних положень спрямоване на активізацію природно-ресурсного та соціально-економічного потенціалу. Провідними векторами запропонованої концепції виступають: соціальний, економічний та екологічний (рис. 1).

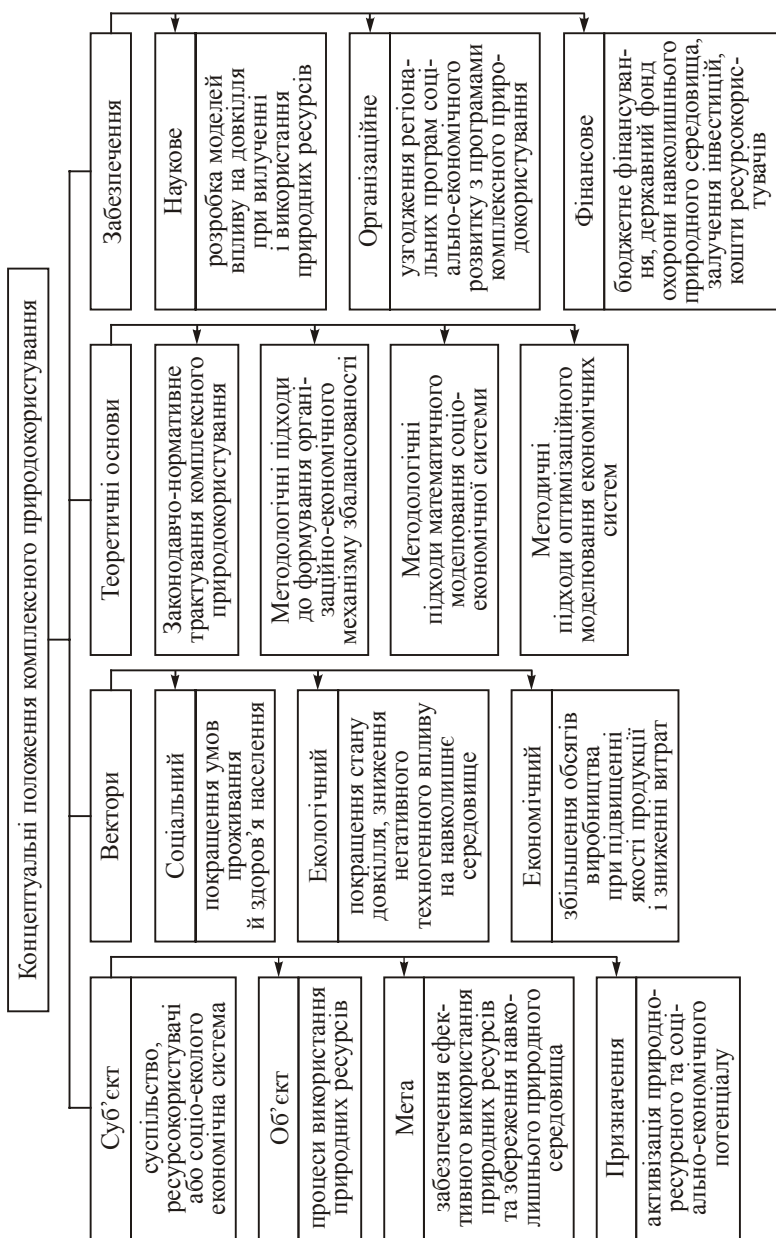

Рис. 1. Концептуальні положення комплексного природокористування

Концепція комплексного природокористування має п'ять відправних точок. По-перше, нерівномірна демографічна ситуація та погіршення здоров'я населення, пов'язані, в тому числі, з розвитком соціально-економічних відносин у суспільстві і з оцінкою ефективних заходів щодо регулювання соціо-екологоекономічної обстановки в окремих регіонах. По-друге, вирішення завдань забезпечення еколого-економічної стабільності середовища існування людства в умовах сталого соціально-економічного розвитку. По-третє, необхідність вироблення збалансованого та повного режиму використання природних ресурсів з урахуванням реальності соціально-економічного розвитку та науково-технічних інновацій. По-четверте, пошуки шляхів зменшення різниці у рівнях економічного існування окремих територіальних структур та можливість їх розвитку за рахунок власних ресурсів. По-п'яте, захист природного середовища, збереження життя в умовах все більшого антропогенного навантаження на довкілля. Основані на цій базі найважливіші елементи сучасного природокористування включають: населення (зі всіма його характеристиками); механізм регулювання та управління використанням природно-ресурсного потенціалу, сталий розвиток, природні ресурси та довкілля, науково-технічні інновації, міжрегіональний взаємозв'язок.

Особливе навантаження отримують приморські території, адже найбільший техногенний вплив спричиняє морський транспорт, промислові об'єкти берегової зони та забруднений річковий стік. Наявність промисловості, транспортної сфери та рекреації призведе до загострення конфліктної ситуації між різними природокористувачами. В умовах ринкових відносин, коли природні ресурси берегової зони отримали певну грошову оцінку, з'явилася нова негативна тенденція — спекуляції земельними ділянками в приморській смузі і низка правопорушень у використанні їх не за основним призначенням.

Особливості підходів до обґрунтування механізмів реалізації організаційно-економічного забезпечення регулювання комплексного природокористування для приморських територій відрізняються наявністю особливого природно-ресурсного потенціалу та характерологічного впливу на формування регіональних ринків природних ресурсів, за рахунок включення нових елементів та інструментів, що відповідають особливостям сучасного розвитку економіки.

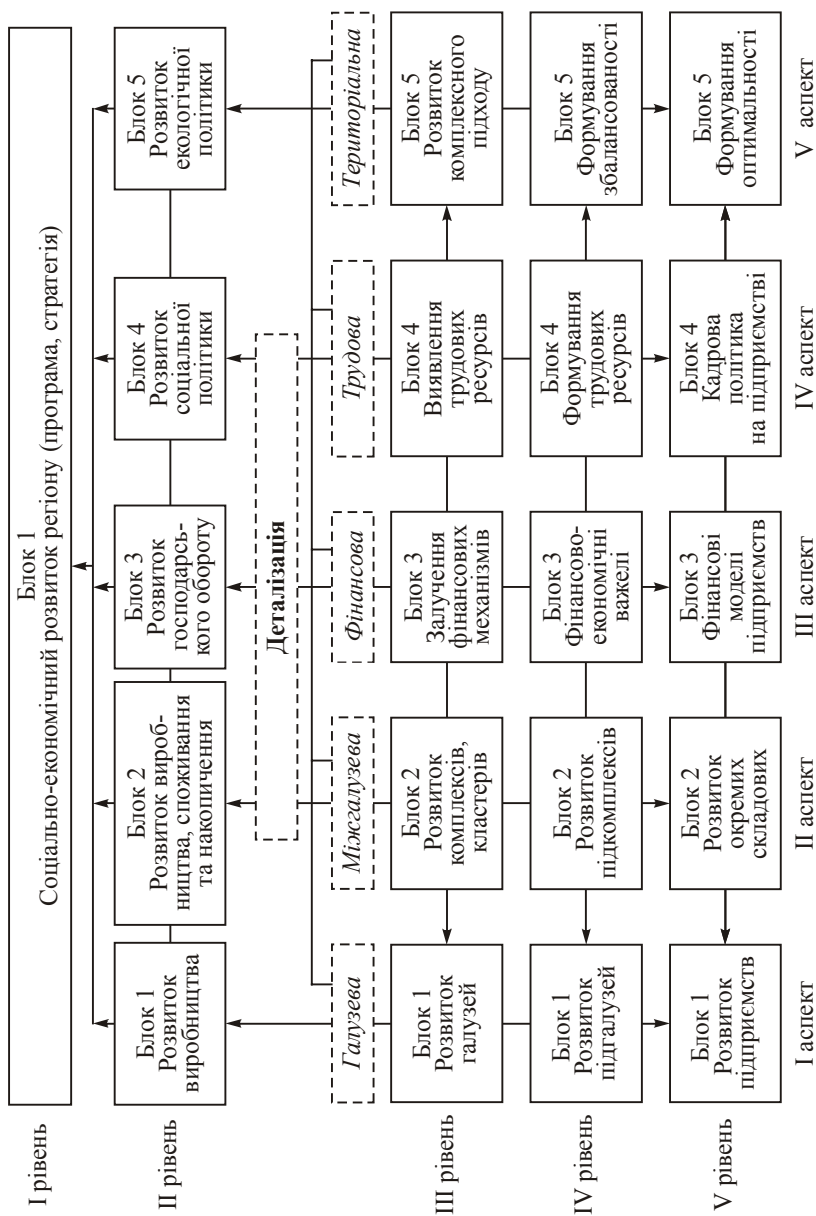

Рис. 2. Схеми блокової системи моделі комплексного природокористування

Пріоритетним завданням для приморських регіонів є вдосконалення економічних механізмів охорони природи і природокористування з метою формування умов для концентрації фінансових ресурсів та їх цільового використання на фінансування невідкладних екологічних заходів загальнодержавного та регіонального значення. Природоохоронна політика в регіоні повинна бути спрямована на застосування ефективних регуляторів природокористування, підвищення дієвості напрацьованих еколого-економічних інструментів, таких як платежі за забруднення, екологічний податок, екологічні фонди, штрафи. Послуги з екологічного страхування або страхування екологічних ризиків можуть стати важливим інструментом стимулювання природоохоронної діяльності.

Одним із шляхів вирішення соціо-еколого-економічних проблем виступає залучення внутрішніх та зовнішніх інвестицій через зростання інвестиційної привабливості регіонів. Прерогатива саме місцевих органів влади — зробити свої регіони привабливими. Багато що в цьому напрямку запроваджується, але постійно виникаючі аварійні екологічні ситуації свідчать про те, що далеко не всі з цих проблем вже вирішені.

Аналіз результатів трьох аспектів дослідження дозволив побудувати наступну схему блокової системи моделі комплексного природокористування на регіональному рівні (рис. 2). Вона відображає багатоаспектний шабель природокористування. На верхньому рівні знаходяться крупно-агреговані, односекторні блоки, які описують загальні проблеми та перспективи соціально-економічного розвитку.

На наступних рівнях — вводиться деталізація показників за об'єктним і функціональним призначенням. В основу об'єктної деталізації покладено регіон, але у цільових дослідженнях це може бути використана інша територіальна одиниця або окрема галузь. Для функціонального розподілу провідними аспектами обрано трудові та фінансові, хоча можна залучити відомчий, споживчий, зовнішньоекономічний чи інші напрямки. За кожною складовою природокористування описується окремо, а на різних рівнях агрегації — з різним ступенем конкретності, підпорядковуючи всі параметри зведеним показникам верхнього рівня. Залежно від рівня вибору та розподілу показників модель може забезпечувати більшу чи меншу вірогідність конкретизації. Блоки різного рівня і аспектів описування поєднуються вертикальними та горизонтальними зв'язками. Вони можуть бути односпрямованими, зворотними або складними.

Найгостріші проблеми щодо стану довкілля і соціально-екологічних питань потребують негайного вирішення, тому з метою

поліпшення стану довкілля і стабілізації екологічної ситуації на рівні регіонів пропонується Програма вирішення соціо-еколого-економічних проблем, що визначатиме основні напрями та форми діяльності органів виконавчої влади та місцевого самоврядування щодо формування сприятливого для подальшого становлення й ефективного функціонування правового, організаційно-управлінського, економічного та інформаційного середовища, стосовно вирішення існуючих проблем в сфері природокористування. Крім цього, доцільним є впровадження реалізації системи комплексного природокористування, шляхом посилення ресурсної компоненти в стратегіях, проектах та програмах соціально-економічного розвитку та створення спеціальних інституцій, що беруть на себе функцію організаційно-економічного забезпечення регулювання природокористування з метою удосконалення організаційно-економічного механізму, впровадженні інноваційних підходів та проведенні моніторингових досліджень.

Висновки та перспективні напрями досліджень. Отже, розглянуте комплексне природокористування виступає функціональною системою, що складається з соціальної, екологічної та економічної складових. Важливіші особливості даної системи потребують врахування складності у регулюванні раціонального використання природних ресурсів, оскільки проблема комплексного використання природних ресурсів має безперервно збільшуючу тенденцію і її послідовне вирішення — найефективніший шлях задоволення все зростаючих потреб суспільства. Організаційно-економічне забезпечення регулювання комплексного природокористування на прикладі приморських регіонів дозволяє спрямувати та вдосконалити ефективність у сфері природокористування, за рахунок включення нових елементів та інструментів, що відповідають особливостям сучасного розвитку економіки.

Література

1. *Круглякова Л. Л., Харичков С. К.* Организация управления региональной природоохранной деятельностью (программно-целевой аспект) / Л.Л. Круглякова, С.К. Харичков // Экономические проблемы развития приморских регионов. — 2007. — № 5. — С. 25—39.

2. Програма дій «Порядок денний на XXI століття»: Ухвалена конференцією ООН з навколишнього середовища і розвитку в Ріо-де-Жанейро (Саміт «Планета Земля», 1992 р.): Пер. з англ. — 2-ге вид. — К.: Інтелсфера, 2000. — 360 с.

3. Герасимчук З. В., Голян В. А. Екологічні вектори економічної глобалізації / З.В. Герасимчук, В.А. Голян // Актуальні проблеми економіки. — 2006. — № 4 (58). — С. 193—198.

4. Туниця Т. Ю. Збалансоване природокористування: національний і міжнародний контекст: монографія / Т. Ю. Туниця. — К.: Знання, 2006. — 300 с.

5. Інституціональні засади та інструментарії збалансованого природокористування: монографія / Під ред. С.К. Харічкова. — Одеса: ПІРЕ-ЕД, 2010. — 404 с.

Стаття подана до редакції 19.10.2011

УДК 378.046.4:37(476)

О. А. Малахов, канд. геогр. наук,
доц. кафедри економіки и управления,
Учреждения образования «Гомельский государственный
университет имени Франциска Скорины»

СОВРЕМЕННЫЕ ПРОБЛЕМЫ ЭКОЛОГИЧЕСКИ ДЕСТАБИЛИЗИРОВАННОГО РЕГИОНА

АННОТАЦИЯ. В данной статье обсуждаются проблемы использования территории экологически дестабилизированного региона для ведения хозяйственной деятельности и для проживания населения.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: экологическая составляющая, природные компоненты, окружающая среда, расселение населения, радиационный контроль.

ANNOTATION. The problems of use of the ecologically destabilized regional territory for conducting the economic activities and for residing the population are discussed in the article.

KEY WORDS: ecological component, natural components, environment, moving of the population, the radiating control.

Белорусское Полесье — уникальный природно-географический регион, отличающийся своеобразием многих компонентов естественной среды. Здесь сходятся границы ареалов распространения многих биологических видов, почвенных разностей, геологических структур. Северотаежные и степные, западно-европейские и азиатские виды здесь соседствуют причудливым образом.

Негативные последствия хозяйственной деятельности, постчернобыльское радиоактивное загрязнение территории (от I до 40 Ки/км² на большей части региона, а местами и выше) обусловили